

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1961

ÅRSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK FORENING FOR VÆRLØSE KOMMUNE
1961

Historisk Forening for Værløse kommune

Fmd.: Kulsvier Karl K. Nielsen, Kr. Værløse
pr. Værløse.

Kass.: Maskinm. J. K. Skov, Værket ved Sønderø, pr. Ballerup, tlf. Ll. Værløse 288.

Medlemsbidrag: Mindst 5 kr. årlig. Arsskrift
udsendes omkr. 15de febr.

Når intet andet indtræffer, afholdes vore sammenkomster således:

Generalforsamling: Sidste halvdel af februar.

Den lille skovtur: 2' søndag i maj. Den store
udflugt: 2' søndag i juni. Efterårsvandretur:
2' søndag i septbr. Reserver dagen.

De historiske samlinger

i Ll. Værløse gl. skole er åbne 1' og 3' søndag
i hver måned fra kl. 13-17.

Entré 50 øre. Skoleklasser har gratis adgang.

I årets løb

Af Karl K. Nielsen.

Historisk Forenings generalforsamling, som holdtes i Lille Værløse skole d. 24. febr., var velbesøgt, og som sædvanlig var der en mængde gaver at vise frem, samt nye ting fra de foretagne udgravninger.

Fhv. skoleinsp. A. Ougaard ønskede at udtræde af bestyrelsen på grund af bortrejse til Åbyhøj ved Århus. I stedet valgtes papirarb. Torkild Jørgensen, Syvstjernen. De øvrige valg var genvalg.

Efter generalforsamlingen holdt Poul Fich, København, et instruktivt og levende foredrag med lysbilleder om bondegårde og byggeskik i Danmark og Nordslesvig fra de ældste tider.

Den 14. maj havde foreningen en vandretur i Jonstrupvang, hvor vi fik det forstlige forklaret af lektor P. Chr. Nielsen, Hørsholm. Efter turen i skoven besøgte vi en udgravning på Flyvestation Værløses område ved Jonstrup. Tomt og kælder af gård fra 1500-tallet. (Beskrevet i dette årsskrift). Derefter vandretur ad Kratvejen (hulvej) til Måløvhøj og videre med bus til Måløv kirke, hvor pastor Lindsborg viste os de gamle kalkmalerier og fortalte om kirkens bygningshistorie. Derefter var vi alle (ca. 70 deltagere) gæster til et kaffebord hos pastor Lindsborg og frue. Det blev en vellykket tur i godt vejr og god stemning hos deltagerne. Vore vandreture er der god grund til at fortsætte med.

Den 11. juni havde vi vor sommerudflugt, der gik til Sverige, hvor vi så krypten i domkirken i Lund, Dalby kirke, gamle huse og klosterruiner i Ystad og endelig borgen Glimmingehus.

Efterårsturen havde vi planlagt som et besøg på Frilandsmuseet, fordi vi havde en anelse om, at mange ikke tager alene derover, da en rejse med tog eller bus er besværlig, og det tit er noget, man bare taler om, men ikke får gjort alvor af. Nu kunne ingen undslå sig, og der var da også god tilslutning, ca. 50 deltagere.

Maskinmester Skov arbejder stadig med arkivstudier og afskrivninger, bl. a. af folketællingslister her fra sognet (den sidste fra 1906).

Der er afsluttet udgravningsarbejde på Ganløse Almager (jernalder), ved Annexgården i Kirke Værløse (middelalderlig vandmølle), samt endelig i Jonstrup (gård-tomt). Udgravningen i Ganløse Almager vil blive behandlet i årsskrift 1962. I efteråret er der udført et undersøgelsesarbejde i Herlev kirke; også dette vil blive omtalt i næste årsskrift.

I sommerens løb har vi haft opmærksomheden henvendt på nedrivning af gamle huse i Lille Værløse stræde samt nedrivningen af Toftegårdens stuehus og efterset grøfterne ved et kloakarbejde i hele det indre, vestre byområde. Hvad vi har bemærket er noteret op og lagt i arkiv. Desværre kom efteråret med større grundudgravninger, som vi ikke kunne følge, da mørket faldt tidlig på efter fyraften.

Sognerådet har i sommer udskrevet en arkitektkonkurrence om byplanlægning af Mosegårdens, Langkærgårds og Højeloftsgårdens jorder, og der indkom 19 forslag. De fleste af disse lader Mosegården indgå i planen som museum; dog ikke vinderplanen, der placerer museet ude ved Nørreskov, omgivet af et grønt område på flere hektar, i form af en firelænget gård med annex.

Flere af vore medlemmer er i årets løb afgået ved døden, deriblandt fhv. seminarielærer Chr. Hauch, Jonstrup, som har været medarbejder ved vort årsskrift ved flere lejligheder.

Vi har i årets løb fået ikke så få gaver, og det kniber stadig mere og mere med plads til tingene. Vi må håbe på, at vi snart får noget mere husrum. Hvis Mosegården efter planen bliver egnsmuseum, vil vi være dækket ind. Det forudsættes dog, at vi får alle fire længer.

— — — Tilsidst en tak til alle, der hjalp til ved vort arbejde. Vi har fået gjort meget foto- og tegnearbejde, meget gravearbejde og meget arkivarbejde. En tak til sognerådet for forståelse af vore ønsker.

Det ældste Jonstrup

Af J. P. Jørgensen.

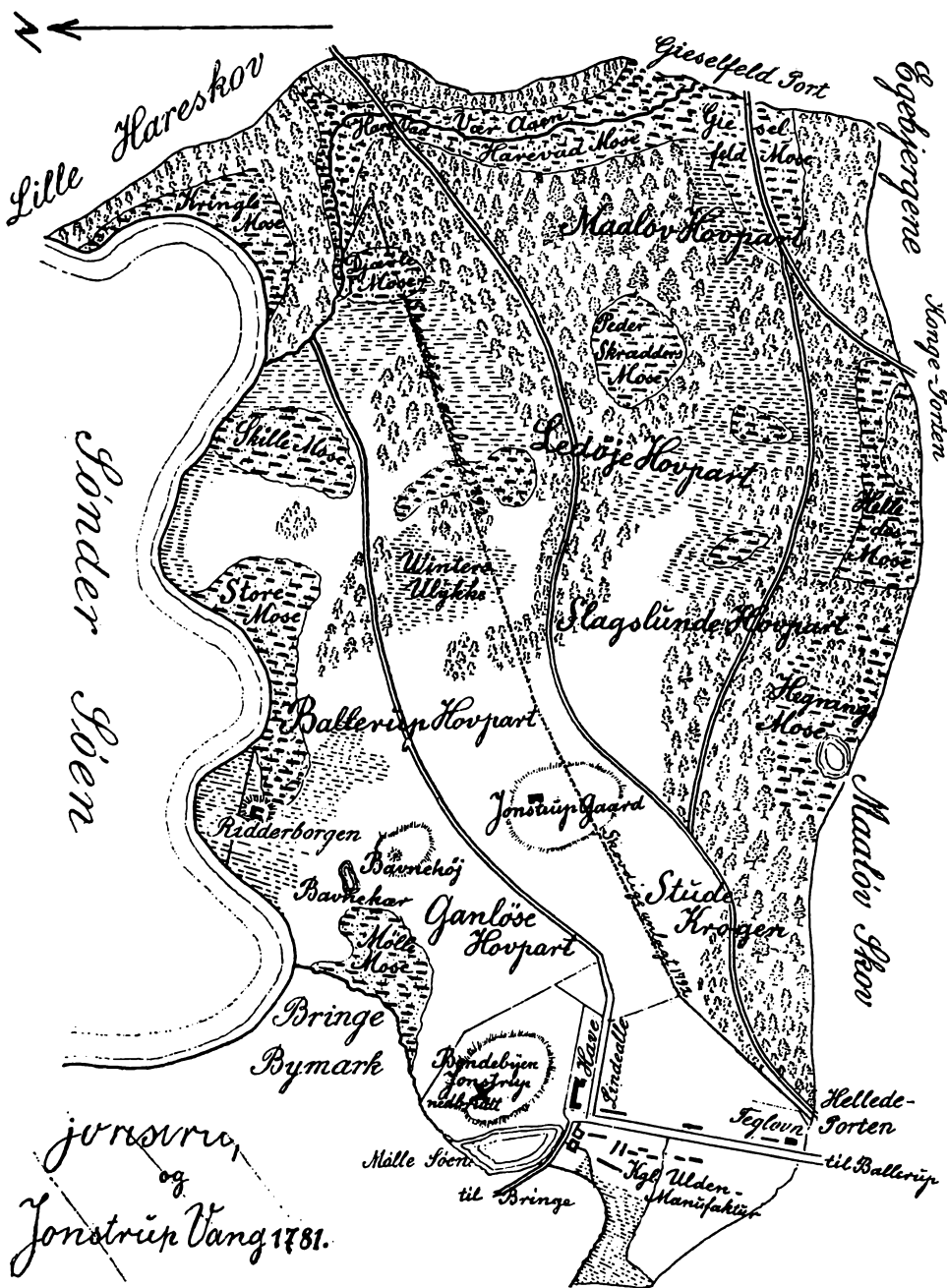
Det nordøstlige Sjælland var i Oldtiden og Middelalderen dækket af mægtige Aa- og Sødrag, af hvilke det største strakte sig fra Værebros ved Isefjord til Knardrup Sø og Sønderøen, og hvis Afløb var Væraaen, den nuværende Værebros Aa. De nævnte Søer, og navnlig Sønderø, var i ældre tider af betydelig Størrelse, og de store Eng- og Mosedrag langs Søbredderne mod Vest og Syd, saavel som de store Mosestrækninger inde i Skovene, er gammel Søbund. Ved Væraadalens vidtstrakte Vanddrag laa i Middelalderen flere Ridderborge, saaledes Vigsø Slot ved Løye Sø, Ridder Jon Littles Borg Rompe (det nuværende Edelgave), Ridderborgen Ledøje, Sune Ebbesens Borg Knardrup (det senere Kloster), og endelig Ridderborgen Jonstrup.

Ridderborgen Jonstrup er vistnok grundlagt af Ridder Jon Raymoth, der levede i Valdemarstiden og besad Jordegods i Lille Værløse. Syd for Sønderøen har han da bygget sin Ridderborg og herunder henlagt Agerland, der var indvundet ved Rydning af Skov, og Borgen har da efter sin Grundlægger faaet Navnet Jonstrup. Hans Søn, Ridder Jon Jonsen, afstod ved Mageskifte ^{8/11} 1248 sit Gods i Lille Værløse for andet Gods, deriblandt en Gaard i Frue Sogn i København ¹. — — Senere ejedes Godset i Lille Værløse af Ridder Bo Falke af Valløe, der spillede en fremtrædende Rolle under Valdemar Atterdag. 1360 overdrog Bo Falke alt sit Gods i Lille Værløse — herunder Jonstrup — til Bisp Henrich i Roskilde, ² og paa Fortegnelsen over Roskilde Bispestols Jordegods fra ca. 1370 findes da ogsaa opført Jonsthorp ³. De Mænd — som oftest adelige — der senere boede paa Jonstrup, var Bispens Befalingsmænd eller Lensmænd.

Ridderborgen Jonstrup var efter Traditionen opført paa en Holm i Sønderøens Hjørne, og paa et Kort over Jonstrup Vang fra 1792 betegnes Holmen som „Slottet“. Vi kan i Tanken danne os et billede af Borgen paa den lille Holm i Søen, med røde Mure, smalle, rundbuede Vinduer og teglhængte Tinder, men iøvrigt godt gemt og i Læ bag de mægtige Skove. Borgen har vistnok afgivet en efter den Tids Smag hyggelig Bopæl for Besidderen eller hans Stedfortræder; men den har vel mindre været beregnet paa at afgive et Forsvar i Krigstid. Truede Fjender, kunde Beboerne imidlertid hidkalde Hjælp ved paa den nærliggende Bavnehøj at tænde Blus, der var synlige fra Bavnene paa Bakkerne ved Maaløv og Lille Værløse. – Naar eller under hvilke Forhold Borgen senere gik til Grunde, kender vi ikke; rimeligvis er den i de urolige Tider lagt øde ved Fjendehaand samtidig med Knardrup Kloster og Ridderborgen Ledøje (ca. 1435). Ridderborgen Jonstrup blev ikke genopført; men paa dens Marker blev grundlagt en Gaard, hvor Lensmanden senere havde Sæde. For ca. 50 Aar siden blev i Jonstrup Vang ved Gravning i daværende Jordbruger Børrensens Have (op til Skovgærdet) fundet Fundamenter af en større Bygning, vistnok Rester af Jonstrup-Gaard.

Efter Reformationen kom Jonstrup Len i Kronens Besiddelse og styredes endnu en Tid af Lensmænd. I en Aarrække sad Mænd af den hollandske, adelige Familie Porse (af Hvideslægten) som Lensmænd paa Jonstrup. Aar 1495 nævnes saaledes en Christiern Pors til Jonstrup. Kort efter nævnes Hans Knudsen af Jonstrup, der førte Rettergang med Abbeden Mattis af Knardrup om en Gaard, som Abbeden paa-stod, at „Jens Williamsen af Slaslundt“ havde skænket Klosteret. Ved dom af 15/10 1498 fik Hans Knudsen tilkendt Ejendomsret til Gaarden ⁴. – Aar 1522 fik Christiern Pors til Ølling-Søgaard (et Herresæde paa Lolland) Jonstrup i Forlening af Roskilde Bisp Lage Urne ⁵. Han anføres 1524 som Modstander af Lutheranerne og nævnes 1536 i „Den store Reces“. Han fik 1544 Livsbrev paa Jonstrup af Kronen og boede her 1555, da han med andre Lensmænd paa Sjælland – deriblandt Oluf Skinkel af „Slaslundt“ og Jesper af Gudensjø (Gunsøgaard) – fik Ordre til hver især „at stille og udruste en væragtig Karl med Harnisk og Værge“. – Han døde 1559. Hans Hustru var Lucie, Datter af Morten Ebbesen „udi Gudhensjømagle“, der førte adeligt Vaaben og vistnok senere som „Provisor“ styrede det betydelige Jordegods, der hørte til Gaunø Nonnekloster. En Datter af Christiern Pors, Else Pors, overtog Jonstrup Len efter Faderens Død 1559, men mistede det ^{3/7} 1573, da der udgik Befaling om at inddrage under Københavns Len en Del mindre Jordegods, der tidligere var regnet som Strøgods, bl. a. „2 Gaarde og 1 Mølle i Jonstrup, som Else Pors har i Pant“. Hun rejste da til Skaane, hvor hun døde i høj Alder. Den ^{22/7} 1561 anføres Jonstrup Gaard blandt Jordegods, forhen tilhørende Peder Oxe, og „som Kongen med Rigens Ret er indført i“. Gaarden har dog vist kun været pantsat til Peder Oxe og er anførte Aar indløst af Kronen. Navnene Gieselfeld Bro og Gieselfeld Mose, der anføres 1735 og 1783 som liggende i Jonstrup Vang, synes at hentyde til Peder Oxes Gieselfeld. – Efter Else Pors beboede Ridefoged Peder Villumsen Jonstrup-Gaard. Den ^{22/7} 1579 indberettede han, at af Jonstrup Len har forhen svaret i aarlig Landgilde til Københavns Slot: 6 Pund Korn, 3 Fjerdinger Smør, 3 Lam, 3 Gæs og 4 Par Høns.

I Aaret 1605 afbrændte den lille Bondeby Jonstrup, 2 Gaarde og et Par Huse. Den

J. P. Førgensens kort over Jonstrupvang.
 Ved + fandtes gårdtomt og kælder i 1961.

^{4/10} derefter udstedtes en Ordre til Ridefogden Laurs Ebbesen, at da Jens Olufsen og Jep Mortensen, Kronens Tjenere i Jonstrup, havde mistet deres Gaarde og det meste af deres Ejendom ved Ildsvaade og derved var kommen i Fattigdom, maatte de være fri for dette Aars Landgilde og faa Tømmer udvist af Skoven. Bygningerne blev dog næppe genopført, da Gaardene kort efter ses at være nedlagt, og Jorderne hegnet til en Vang og udlagt til Høavl for Kongens Heste. Jonstrup-Gaard blev derefter indrettet til et kongeligt Jagthus med Værelser for Kongen og hans Følge i Jagttiden, men var ellers kun beboet og under Opsigt af en kongelig Jagtbetjent.

1 Kbh. Diplom. I.10. 2 Ældste d. Arkivregistre. 3 Script. R. D. VII, III. 4 Kbh. Dipl. II, 173. 5 Danm. Adels Aarbog 1909, p. 358.

Beretningen er første gang trykt i Jonstrupsamfundets årbog 1923 og velvilligt stillet til rådighed for vor forening af Jonstrupsamfundet.

Fund af kælder i Jonstrup

Af Karl K. Nielsen.

På kortet over Jonstrupvang 1781 til J. P. Jørgensens beretning om det ældste Jonstrup er angivet bondebyen Jonstrups formodede beliggenhed.

Hvor godt formodningen passede, vil ses af følgende beretning:

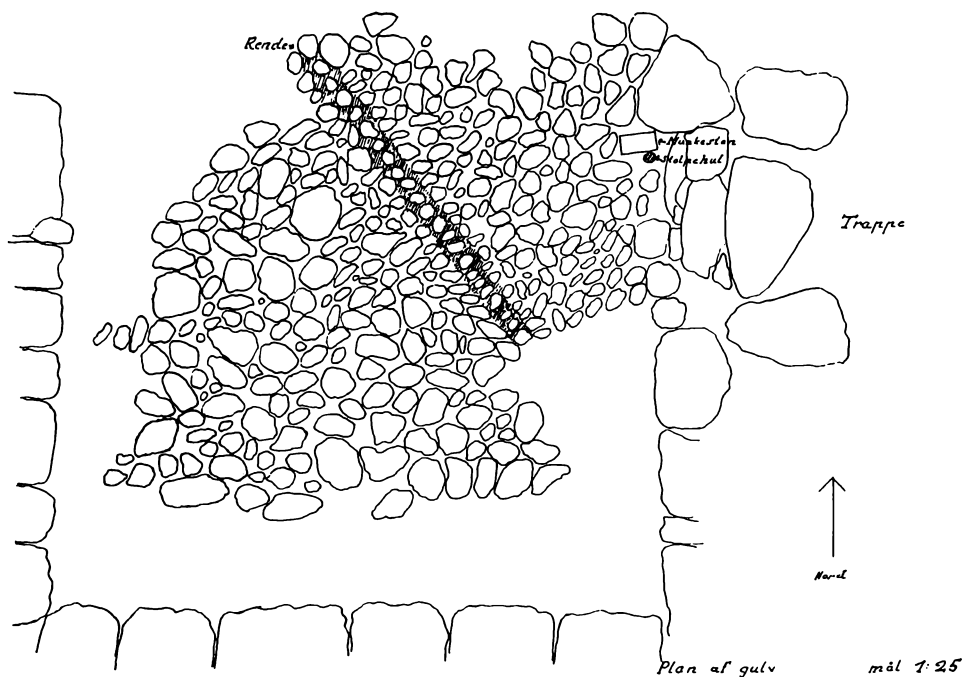
I efteråret 1960 kom tromlefører Christian Christiansen, Kirke Værløse, til min dør med nogle potteskår, som han havde fundet ved Jonstrup. De nærmere omstændigheder var følgende: Entreprenør Sofus Nielsen, Lundsdal, Kirke Værløse, havde påtaget sig at grave en vandledning fra Bringe til Jonstrup gamle seminariebygning, som militæret havde overtaget til officersskole, og derfor ville forsyne med vand fra Værløselejrens eget vandværk.

Dagen efter besøgte jeg stedet, hvor skårene var blevet fundet. Det var på bakken nord for seminariet, hvor jeg vidste, at bondebyen Jonstrup havde ligget. Det Jonstrup, som forsvandt, da kongen købte Jonstrup jorder til høslet for de kongelige stalde.

Jeg ansøgte Flyvestation Værløse om tilladelse til en undersøgelse på stedet og fik denne tilladelse med det samme. Det var lejrkommandanten, oberstløjtnant Westenholtz og kaptajn O. E. Nielsen, der behandlede sagen.

Stedet ligger på en bakke, der sikkert i sin tid omtrent har været omgivet af vand, idet der mod øst er lave engarealer, mod syd en grøft ved seminariets have – nu til-dækket og mod vest den rørlagte Værebros å. Åen ligger som åben grøft fra Søndersø gennem flyvepladsens terræn og er så lukket og går i store betonrør forbi og under vejene ved Søndre vagt ca. et par hundrede meter og går så atter i åben grøft til Knardrup bro og derefter til Roskilde fjord.

Undersøgelsen begyndte med, at jeg gravede i renden, som gravemaskinen havde lavet, og udvidede denne kanal til siderne. Gravemaskinen havde taget en del store

Grundplan over kælderen i Jonstrup. Tegnet af Henrik Jørgensen.

sten op, og der viste sig stadig flere. Ved at grave mod øst stødte jeg på en ret primitiv trappe lagt af store kampesten med vanger også af kampesten.

Der var under gravningen kommet en del skårmateriale frem bl. a. fade, stjernepotter og kakler. Der blev også fundet åle- eller laksejern, synål af ben, fingerbøl af metal, hestesko og slibesten. Der blev fundet ikke mindre end 4 stk. bordknive, de 2 med skaft bevaret. Da der ingen gafler fandtes, må man antage, at de ikke har været i brug. Man har spist med fingrene og brugt kniven, som naturfolk gør det i dag.

I første omgang var jeg ikke helt klar over, hvad fundet af trappen betød; men videre gravning afslørede en mur af store kampesten, og ved at komme ned i et hjørne opdagede jeg, at trappen gik ned i en kælder og var en udvendig trappe.

Der kom i løbet af vinteren noget besvær, idet udgravningen flere gange blev til-dækket for os af entreprenørens folk, skønt jeg havde fået tilsagn om, at gravningerne kunne forblive åbne, mens arbejdet stod på. Det blev fra entreprenørens side fremhævet, at det var en ordre, at gravningen skulle lukkes på grund af frosten og vandledningen. Jeg måtte da skrive en fornyet ansøgning om at grave og lovede deri, at jeg vinteren over til stadighed ville sørge for, at der var over en meter jord ved siden af og over ledningen. Jeg fik da endelig fred til gravningen, men desværre var alle de store sten, som gravmaskinen og jeg havde fået op, også væltet ned igen, og de voldte os både besvær og ærgrelser.

Da vandledningen var gravet gennem trappen, betød det, at vi, først da foråret 1961 kom, kunne begynde at blotlægge hele kælderen.

Omkring maj måned 1961 var vi nået så langt, at gulvet var blotlagt, og væggene stod rene på de tre sider. På den fjerde side, den imod lejren (nord), manglede væggen, og det skyldes efter fhv. gårdejer Fynsk's udsagn, at de dengang, da de fyldte den rørlagte å og byggede Søndre vagt, tog jord til fyld fra nordsiden af bakken. Samme mand fortalte mig, at der andetsteds lidt østligere også forekom en del store sten, uden at han dog kunne sige, om det var en kælder.

Gulvet viste sig at være brolagt med kampesten af den størrelse, man almindeligvis har brugt til gårdspladsbrolægning. Gulvet var ikke brolagt helt ud til væggene, men der manglede ved alle sider undtagen ud for trappen ca. 60–80 cm. Her var der almindelig jord eller lergulv, og sandsynligvis har der her stået borde eller hylder til mælkefade eller sulekar. Måske har der oprindelig været lergulv over hele kælderen, men så har man haft søle at gå i dernede i det fugtige rum og har så brolagt i midten og ud for trappen. I brolægningen sporede en fint lagt rendesten, der førte mod kældere ns lavestliggende sted i nordvest. Hvis der her har været en samlebrønd eller en rørlledning, er denne forsvundet, da man hentede jord til opfyldning under vagthuset.

Under rensningen af gulvet fremkom der stolpehuller ved kældernedgangen, som viste, hvor dørkarmene havde været, og det kunne konstateres, at brostenene var lagt i et lag skarpt grus. Nedgangen var iøvrigt lagt som trapper af meget store flade sten, som gik ind under hinanden og således har afgivet en holdbar kældertrapper.

Et stolpehul blev målt 12×12 cm og en hel munkesten beliggende i gulvbrolægningen blev målt $14 \times 27 \times 8$ cm. Der blev iøvrigt fundet mange store munkestensbrokker og rester af teglsten med firkantet nakke og med munk foroven på enkelte, og i et brandlag på ca. 30 cm i bunden af kælderen kunne man spore rester af halm, som nok stammer fra taget. Husene har næppe været bygget af sten og tækket med tegl. Fund af brændt lerklining med aftryk af rafter og grene tyder på, at huset har været med lerklinede vægge.

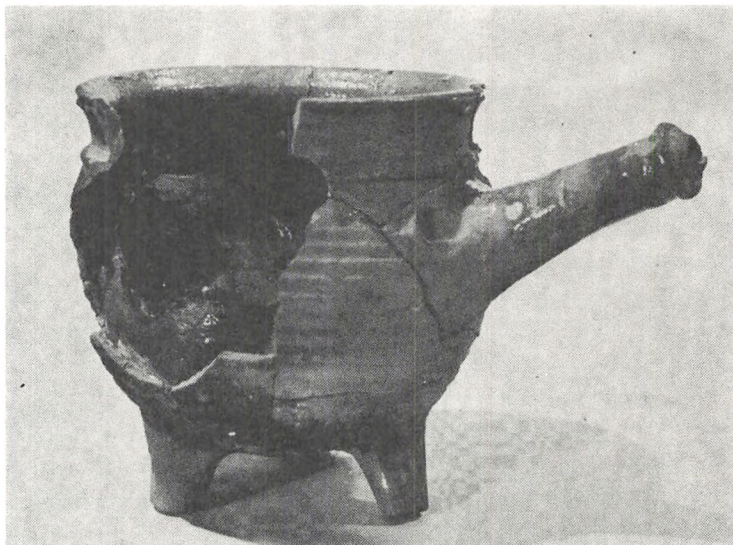
Stuehuset har haft kælderen i nord og har haft sydgående retning, hvilket viste sig ved anlæg af et par prøvegravninger ovenfor kælderen.

Den 29. og 30. april havde vi fået lov til at fotografere udgravningen, og dette arbejde udførtes af disponent Poul Fich, København, samt fru overlærer Tove Simonsen, Bagsværd. Medhjælpere ved arbejdet har foruden ovennævnte været papirarbejder Torkild Jørgensen og frue, Syvstjernen, bankassistent Hammershøj, Syvstjernen, hr. og fru kriminalbetjent Tolbod, Herlev, fru skoleinspektør Mortensen, Bagsværd, lektor P. Chr. Nielsen og frue, Hørsholm, hr. og fru Graaskov, Bagsværd, nogle elever fra aftenhøjskolehold i Herlev samt skoleeleverne Ole Rye Nielsen, Bagsværd, og Marianne Rasmussen, Søborg.

Opmålingen er foretaget af tømrer Henrik Jørgensen, Syvstjernen.

De fundne ting er alle blevet samlede hos Jørgensen, Syvstjernen, der har stillet kælderrum til rådighed.

I maj måned meddelte jeg Nationalmuseet og Frilandsmuseet ved Lyngby, at vi havde et kælderrum fra 1500-tallet, og de sendte efter telefonisk aftale assistent

Stjertpote fra kælderen i Jonstrup. Foto: Nilsson, Værløse.

Svend Nielsen herud, hvor vi så først var i Jonstrup og dernæst hos Jørgensens, hvor sagerne stod. Museumsassistenten udtalte sin tilfredshed med arbejdet og daterede stedet til 15–1600-tallet, som vi også havde gjort. Vi aftalte, at jeg afgav en rapport om gravningen bilagt billeder og opmålingsplan.

Den anden søndag i maj havde Historisk forening en vandretur i Jonstrupvang, hvorunder vi så udgravningen. I turen deltog ca. 70 mennesker. En del andre interesserede har også set udgravningen i løbet af foråret.

Vi skylder Flyvestation Værløse tak for god vilje under arbejdet, og ligeledes tak til forpagter Eicken, Valgerholm, for velvillighed, idet han afstod fra at pløje på stedet og gav os lov til frit at færdes på hans jord.

Gamle dokumenter fortæller

Ved J. K. Skov.

For den, der vil undersøge og fremskaffe oplysninger om sin slægt fra omkring 1800-tallet, giver folketællingslisterne og de nye kirkebøger fra 1814 kun tørre og knappe, skematiske data. Før den tid skrev præsterne ofte meget personlige ting i kirkebøgerne; nu blev rubrikkerne bare udfyldt med de krævede data, og det mere personlige på godt og ondt holdt tilbage.

Om den slægt, der stammer fra jordbruger Carsten Jacobsen, der i 1791 købte 12 moselodder af Kirkeværløse bymænd og grundlagde Gl. Skovhavegård i Ryget, Kirkeværløse, er det alligevel muligt, takket være nogle gamle papirer, der velvil-

ligst er overladt Historisk Forening af frk. Karen Olsen, Snarevase ved Ganløse Ore, at samle så meget materiale, at det sammen med ovennævnte folketællings-, kirkebogs- og lægdsrulleudskrifter kan give et godt billede af, hvorledes livet formede sig for sønnen Ole Carstensen i de svære år fra 1810 til hen i 1830-erne.

I det følgende vil materialet blive berettet i kronologisk orden og så vidt muligt få lov at tale for sig selv med datidens skrive- og stavemåde uden rettelser. Dokumenterne gengives med deres fulde ordlyd.

No. 16. Dom: 24 post Trinit d. 10. Novbr. (1793) lod Carsten Jacobsen, Huusmand i KW døbe en søn og kalde Ole, var født den 3 Novemb.

Kirsten Olsen bar ham, Margarethe Mortens Datter fra Farum holt Huen. Jacob Pedersen, Knud Olsen, Christen Mortensen fra Farum, vare Faddere.

Folketællingslisten 1801. d. 1 Febr.

Kirke Wærløse Sogn under Kiøbenhavns Amt. Kirke Wærløse Bye.
79de Familie.

Carstan Jacobsen	Mand.	43.	Begge i 1'	Huusmand
Margrethe Olsdatter	Kone.	48.	Ægteskab.	med Jord.
Christian Carstensen	Barn.	14	ugivt	
Margrethe Carstensdatter	„	11.	„	
Ole Carstensen	„	7.	„	

Barndomstiden går for Ole Karstensen. Vi er i Napoleonskrigenes tid, og Ole skal være soldat. Han har vel som den yngste været forældrenes øjesten, som de nødigt ville sende i soldatertjeneste. De køber en mand til at stille for ham, og vi læser følgende:

Imellem os undertegnede er indgaaet følgende Kontrakt:

1.

Jeg Engelbrecht Christopher Bærum der er værnefri født i staden Kiøbenhavn forpligter mig herved til at indgaae i Tieneste i stedet for Ole Carstensen af Kiøbenhavns Amts 26de Lægd No. 71, saaledes at jeg derved paatager mig den heele bemeldte Ole Carstensen ellers paaliggende Værnepligt, imod at mig af Ole Carstensens Fader Jordbruger Carsten Jacobsen i Kirkeværløse udbetales den Summa 1500 Rdl. DC siger Et Tusinde og fem Hundrede Rigsdaler Dansk Kourant og da jeg paa bemeldte Summa til Afdrag haver modtaget 175 Rdl. DC siger et Hundrede og femoghalvfjerdesindstyve Rigsdaler Dansk Kourant, saa haver jeg ikkun til Gode den Summa 1325 Rdl. DC. hvilke udbetales mig, naar jeg er mødt ved Regimentet.

2.

Jeg Carsten Jacobsen Jordbruger i Kirkeværløse paa Kiøbenhavns Amt forbinder mig herved til at udbetale ovenmeldte Engelbrecht Christopher Bærum den Summa 1500 Rdl. DC. imod at han paatager sig den ovenmeldte min Søn Ole Carstensen af

Kiøbenhavns Amts 26de Lægd No. 71 heele paaliggende Værnepligter, og da bemeldte Bærum til afdrag paa fornævnte Summa haver af mig modtaget den Summa 175 Rdl. DC saa forpligter jeg mig herved til at udbetale ham den øvrige resterende Summa 1325 Rdl. DC naar han er mødt ved Regimentet.

Til Bekræftelse haver vi denne vores Contract egenhændig underskrevet som og formaaet 2de Mænd sammen med os til vitterlighed at underskrive.

Kirkeværløse den 25de Septbr. 1813.

Carsten Jacobsen.
med paaholden Pen

Engelbrecht Christopher Bærum.

Til Vitterlighed

Niels Nielsen
Værtshusholder

Carsten Hansen
Urtekræmmer

Af ovenmeldte 1500 Rdl. DC har jeg rigtig modtaget 600 Rdl. DC.

Engelb. Bærum.

Ligeledes modtaget Resterende 900 Rdl. siger Nie Hundrede Rigsdaler dansk Courant.

Kiøbenhavn den 3 Maj 1814.

Engel Bærum

Til Vitterlighed

Carsten Hansen

Niels Nielsen

At handelen gik i orden bekræftes af udskriften fra lægdsrullerne 1811 og -15: Gl. No. 93. Ny No. 71. Fader: Karsten Jacobsen. S. 1814. N&R 3/3.

Ole Karstensen. Alder 18. Højde: 62''

Plovdrivende Hmd. paa 25 Tdr. Land. Beviist SS. 1815.

Betalt 50 Rbd. S og stillede No. 412 til den staaende Hær.

S. N. 1814.

Gl. No. 71. Ny No. 64. Fader: Karsten Jacobsen.

Ole Karstensen. Alder: 21. Højde: 62''

Betalt 50 Rbd. S. Har stillet for sig til den staaende Hær

No. 417. 1814. 3/3. Hmd. 25 Tdr. Land.

Ole Karstensen kunne nu blive hjemme, hvilket var så meget mere nødvendigt, da han i septbr. 1814 får skøde på Gl. Skovhavegård. Han er foreløbig ungarl; om ægte-skabsplaner ved vi intet, og moderen holder naturligvis hus for familien. Faderen er ved at blive gammel og opslidt, søsteren Margrethe, er iflg. skiftebrev af 1831, et stakels, halvfjøllet pigebarn, som sikkert ikke har været til megen nytte. Broderen, Christian, er en stadskarl, som får plads som kusk i herskabshusene i Kjøbenhavn (se „Et godt skudsmål“ i årsskrift 1957).

Skæbnens hjul ruller, og for at følge tidsrækken noterer vi følgende fra kirkebogens tilgangsliste 1816:

No. 8. Alborg Andersdatter, 18 Aar. Tjenestepige. Steenløse.

Skudsmaal. Amtsprovst Billeskou. 22. Nov. 1816.

Det er ganske givet, som også vil fremgå af det følgende, at Ole Karstensen har kedet sig forfærdeligt i de mange år, da han gik som ungkarl på Gl. Skovhavegård sammen med sine gamle forældre.

Han har fået smag på at gå på kroen, og der forelsker han sig vildt i den kønne kropige Alborg Andersdatter. Det har ikke huet de gamle; de har vel hørt om hende, at hun var mere vidtløftig end ønskelig, og så på forskellig måde forsøgt at få ham fra det, hvad der jo næsten altid har den modsatte virkning. De har drillet ham med hans dygtige broder, Christian, der i 1825 bliver gift med Karen Mathiasdatter fra Farum og får gård i Bregnerød.

På kroen bliver han helt til grin med sin forelskelse i Alborg Andersdatter. Hun får gaver af ham, og han har sikkert givet omgange for at vise og hævde sig blandt de krosøgende.

Vi kommer nu til 1827, hvor begivenhederne helt tager magten fra ham, og han indsender i afmægtig harme følgende klage:

Høyvelbaarne
Hrr. Kammerherre, Stiftsamtmand
von Lowzow
Stiftamtmand over Siællands Stift
Ridder af Dannebrog et ct.

Da jeg i en Tid af 6 Aar har været forlovet med Alborg Andersdatter, men da dette ægteskab var imod mine Forældres Villie, saa besluttede vi – da disse ere Oldinge – at oppebie deres død samt gave hinanden den brugelige Fæstensgave.

Bemeldte min Forlovede, der tiener i Kirkeværløse Kroe, har været troløs imod mig, og (jeg) er nu kommet til Kiendskab om, at hun har ladet sig besvangre af Ungkarl Hans Jørgensen, conditionerende hos sin Broder Gaardmand Lars Jørgensen i Maa-løv Bye. Bemeldte Hans Jørgensen har for omtrent 6 år siden under Ægteskabs Løfte besvangret en anden Pige, nemlig Maren Olsdatter nu conditionerende hos Gaardmand Niels Larsen i Ballerup, med hvem hun har avlet en Søn.

Da min forlovede og bemeldte Hans Jørgensen nu agter at indlade sig i Ægtestanden, saa have bemeldte Pige Maren Olsdatter, hvem han med Ægteskabs Løfte har bedaaret og forspildt hendes timmelige Vel, og jeg undertegnede, der med den største Troløshed er ført bag Lyset af den som jeg troede at gennemvandre Livet med, at gjøre et Forbud mod dette ægteskab; og derimod at anmode Deres Høyvelbaarenhed, om naadigst at indstævne førmeldte Ungkarl Hans Jørgensen og Pigen Alborg Andersdatter, for med os at mødes og gjøre Regnskab for deres Fremgangsmaade samt om mueligt ved denne Leilighed at træffe en mindelig Overenskomst; hvilket jeg efter flere Anmodninger forgiæves har ventet forinden at opnaa.

Jeg ser mig saa meget mere nødsaget til at gjøre dette Skridt i Forening med Pigen Maren Olsdatter, som førmeldte min Forlovede Alborg Andersdatter, ikke er at be-

væge til at tilbagegive mig, hvad Penge m. m. hun i vor Forlovelsestid har bekommet af mig.

Kiøbenhavn d. 24de Marts 1827.
Underdanigst
Ole Karstensen
Jordbruger paa Kirkeværløse Mark

Indbemeldte Sag har i Dag været foretaget i Kiøbenhavns Amts Forligelsescommis-
sion, hvor Parterne mødte personlig, men da Forlig ikke var at opnaae, blev Sagen,
efter Klagerens Begjæring, henviist til Afgjørelse ved Domstolene.

Sjællands Stiftsamtmandskab, d. 29 Marts 1827.
Lowzow.

Foreviist mig d: 1 April 1827.
N. P. Rasmussen
Pers: Capellan for Farum
& Wærløse Menigheder.

Det kom ikke til nogen afgørelse ved domstolene, for hele sagen var gået i hårdknu-
de for Ole Karstensen, hvad der vil fremgå af følgende udskrifter fra kirkebogen (som
han jo ikke havde nogen kendskab til, da han indsendte sin klage). Læg mærke til
datoerne.

1827. 23 April. Født: No. 3. Jens,
hjemmdb. d. 11 Mai, bekr. i Kirken d. 13 Mai.

Forældre: Hans Jørgensen, M: Alborg Andersdatter.
Faddere: Niels Hansens Hustr. Lise, KW. Pige Kirsten Andersdt., Steenløse. Gmd.
Svend Jørgensen, Maaløv. Jens Olsen, Maal: og Jens Pedersen fra Steenløse.

1827. (11 Maj). No. 6. Trolovede:

At Ungkarl Hans Jørgensen i Maaløv, 36 Aar gl, og Pigen Alborg Andersdatter
i Kirke Wærløse, 29 Aar gl. (den første har havt de naturlige Kopper, den sidste er
vaccineret), hverken ved Slægtskab eller paa nogen anden Maade kunne forhindres
fra at indtræde i Ægteskab med hinanden; derfor indestaar vi underskrevne For-
lovere.

Ved Kongebrev dat: 23 Martii 1827 have de erhholdet Tilladelse til at vorde æg-
teviet i Huuset.

Kirke Wærløse d. 11 Mai 1827.
Niels Larsen. Niels Jørgen
med paaholden Pen

1827. 10 Mai. Copul: No. 4.

Hans Jørgensen, 36 Aar. Maal:

Alborg Andersdt. 29 Aar. KW.

Forlovere: Smed Niels Larsen. Hjulmd. Niels Jørgensen.

Anm: hieme efter Bevilling af 23 Marts.

Efter disse stormende begivenheder, der sikkert har givet anledning til megen snak og lystighed blandt befolkningen i Kirke Værløse, går livet videre. Der kommer en ny pige på kroen hos Galbergs enke, hvad vi erfarer af hendes skudsmålsbrev:

Karen, en datter af Indsider Jens Jensen og Hustrue Birthe Nielsdt: paa Liunge Mark, er født og døbt d. 10de Novb. 1810 skriver Attenhundrede og Ti i Lille Lyndbye og confirmeret i Uggeløse Kirke d. 2den Mai 1824 med meget gode Kristendoms-kundskaber,

Hun er vaccineret d. 23de Febr. 1810 af afg: Distriktslæge Lynge. 2den Søndag efter Paaske d:A: var hun sidste Gang en Gjæst ved Herrens Bord i Ljunge Kirke.

Paa hendes Forhold veed jeg intet at udsætte.

Liunge, d. 23. Novbr. 1827.

P. Daue.

At Pigen Karen Jensdatter har tjent mig i 1½ Aar fra første Mai 1827 og til første November 1828 og i denne Tiid opført sig ærlig, troe og flittig. Dette bevidnes.

Kirkeværløse d. 8 Marts 1829.

Galbergs Enke.

At Pigen Karen Jens Datter har tient mig i 2½ Aar fra første November 1830 og til første Maj 1832 og i den Tiid har opført sig ærlig Troe og flittig. Dette bevidnes.

Kirkeværløse d. 1 Mai 1832.

Ole Carstensen.

Den 30. jan. 1829 dør gamle Margrethe Karstens, 74 år, og samme år d. 5. juli dør Karsten Jacobsen, også 74 år.

Nu er Ole Karstensen alene på gården, og som det fremgår af skudsmålsbrevet fæster han pigen Karen Jensdatter fra Kirke Værløse kro. Når vi beskæftiger os så indgående med Karen Jensdatter, er det på grund af de følgende begivenheder, der atter ryster sindene på Ryget og i Kirkeværløse, men tilsidst fører til, at han gifter sig med hende på trods af alle vanskeligheder.

Vi lader kirkebogen fortælle:

1832. Den 15 Marts. Født: No. 3.

Peder Christjan Olsen.

Hjemmedøbt formed. Sygdom d. 14 April, bragt i Kirken d. 27 Mai.

Forældre: Moderen Stine Peders Dat: Slefrebarn,
til Barnefader: udl. Ole Karstensen, KW.

Faddere: Pigen Karen Jens Dat: paa Ganløse Mark, Pigen Lisbeth Anders Dat: Jonstr., Jørgen Andersen, Ole Andersen, Jens Andersen, KW.

Men dette forhold fører ikke til ægteskab, og grunden dertil ligger vel nærmest i den kendsgerning, at Ole Karstensen allerede på det tidspunkt havde indledet et kærlighedsforhold til sin tjenestepige, Karen Jensdatter, hvad der vil fremgå af følgende:

Imellem os Undertegnede er i Dag oprettet følgende Contrakt skrevet paa slet Papir indtil det anordningsmæssig Stemplet Papir kan erholdes.

1.

Jeg Ole Karstensen, Jordbruger, boende paa Kirkewærløse Mark, Wærløse Sogn, Kjøbenhavns Amt, tilstaar herved at jeg have lovet, ligesom jeg herved lover og forpligter mig til, at betale til Stine Pedersdatter en Datter af afdøde Gaardmand Peder Pedersen paa Kirkewærløse Mark, Wærløse Sogn, Kjøbenhavns Amt, den Summa 20 Rbd. Sølv, skriver tyve Rigsbankdaler Sølv, aarlig i 14 Aar, siger fjorten paa hinanden følgende Aar, til hendes og mit uden Ægteskab avlede Drengbarn ved Navn

Peder Christjan Olsen

hvilket tager sin begyndelse fra 15de Marts sidst leden da Barnet blev født, og vedvare udafrudt som sagt fra den Dato indtil bemeldte Drengbarn fylde sit 14 Aar, hvad enten Moderen ved Døden skulle afgaae, eller vedblive i Live. Skulle Moderen Stine Pedersdatter ved Døden afgaae førend aftalte 14 Aars Forløb da forbeholder jeg mig Ret til uden Indsigelse fra nogen af hendes Familie at sætte mit Barn i Kost hos hvem jeg ønsker, men dog ligeledes til dets Opdragelse betale 20 Rbd. Sølv Aarlig til det fylder sit 14 Aar.

2.

Jeg Stine Pedersdatter tilstaar herved at være tilfreds med bemeldte Jordbr. Ole Karstensens indgaaede Forpligtelse i foran førte 1. Pagt, nemlig at betale til mig 20 Rbd. Sølv, siger tyve Rigsbankdaler Sølv Aarlig i 14 siger paa hinanden følgende fjorten Aar, til hans og mit udenfor Ægteskab avlede Drengbarn nemlig

Peder Christjan Olsen

og erklære jeg mig tillige hermed, at jeg da ingen videre Krav har til bemeldte Ole Karstensen, hverken paa hans eller mit Barns Vegne eller i nogen anden Henseende, der kunne hirøre fra nogen som helst Forpligtelse fra hans Side til mig.

Skule Barnet død førend det fylder 14 Aar da forpligter jeg Ole Karstensen mig til at betale 20 Rbd. Sedler til hende, hvilke jeg betaler alle paa een Gang.

At vi saaledes ere enige og have indgaaet som foranført, dette bliver her i Vidners Nærværelse ved vore Underskrifter attesteret.

Kirkewærløse Mark d. 27 Juli 1832

Ole Karstensen	Stine Pedersdatter
med paaholden Pen	med paaholden Pen
Til Vitterlighed	Som Formyndere
Bjerg / Niels Pedersen	Ole Andersen

For pigen Stine Pedersdatter blev det en alvorlig historie. Hun kunne nu som et andet tyende få lov at bo på Rygetgård hos sin gamle mor, Inger Bendsdatter, med meget ringe chance for senere giftermål. Vi ved ikke, hvordan hun er blevet behandlet af moderen og broderen, der ejede gården; men datidens gårdfolk dømte deres egne strengt, når sådan noget skete.

I folketællingslisten af 1. febr. 1855 læser vi under Kirkeværløse. 25. En Gaard. (Rygetgård).

Inger Bentsdatter	86. E.	her	Aftægtskone
Ane Kirstine Pedersdtr.	56. U.	„	hendes Datter, som forsørges af hende.

Og endnu 5 år senere i folketællingslisten af 1. febr. 1860:

Inger Bendsdatter	91. E.	her	Aftægtskone
Ane Kirstine Pedersdtr.	60. U.	„	hendes Datter.

1832. (d. 22 Juli). Trolovede:

At Ungkarl og Gaardmand Ole Karstensen i Skovhaugen paa Ryget, 37 Aar, og havt naturlige Kopper, og Pigen Kirsten Jensdatter, tienende sammesteds, 22 Aar gl., vacc. af Liunge Distriktslæge, hverken ved Slægtskab eller andet kand hindres fra at indgaae lovl: Ægteskab med hverandre, bevidne vi underskrevne Forlovere.

Farum Præstegd. d. 22 Juli 1832.

Ove Nielsen	Kristen Svendsen
Bælgetræder og Huusmand.	Tienestekarl hos Biergen i K. Wærløse.

1832. 10. August. Copul: No. 5.

Ungkarl Ole Karstens, 39 Aar, KW.

Pigen Karen, Kirke W. 25 Aar.

Forlovere: Hmd. Ole Andersen, Tjenestek. Christen Knudsen.

1832. 6 sept. fødes sønnen Karsten Olsen, som dør 11 okt. 1834. Senere kom børnene Christian, f. 24 feb. 1834. Margrethe, f. 21 feb. 1837. Ane, f. 24 sept. 1838. Disse børn vil være kendt af nogle af de ældste i sognet, og nogle af deres efterkommere bor i Kirke Værløse.

Her er fortalt om begivenhederne, således som de er forefaldne, og en romanforfatter kunne ikke få sin helt i værre klemme. Her skal ikke dømmes om, hvad der var ret

eller forkert; men vi kan ikke lade være med at beundre Ole Karstensen's ærlige vilje til i hvert fald i nogen grad at råde bod på det, der skete.

Der må have været megen snak om det forefaldne, og begivenhederne er sikkert ikke blevet gjort mindre. Her er kun berettet de nøgne fakta, så det kan siges med sandhed: Det er ganske vist.

Om udgravning af en vandmølle i Kirke Værløse

Af Karl K. Nielsen.

Efter høsten 1959 besluttede gårdejer Viggo Andersen, Annexgården, Kirke Værløse, at rørlægge en grøft, som syd for hans gård søgte mod vest til Bundså. Oprindeligt havde grøften haft forbindelse med kilderne, som fandtes på Kildebakken; men da disse udtørredes, sløjfedes grøften, og den nuværende grøft afvandede kun et moseterræn. På det første stykke af grøften var der forlængst lagt rør, og det var nu tanken, at det sidste stykke vej til Bundså også skulle være uden gener for markarbejdet.

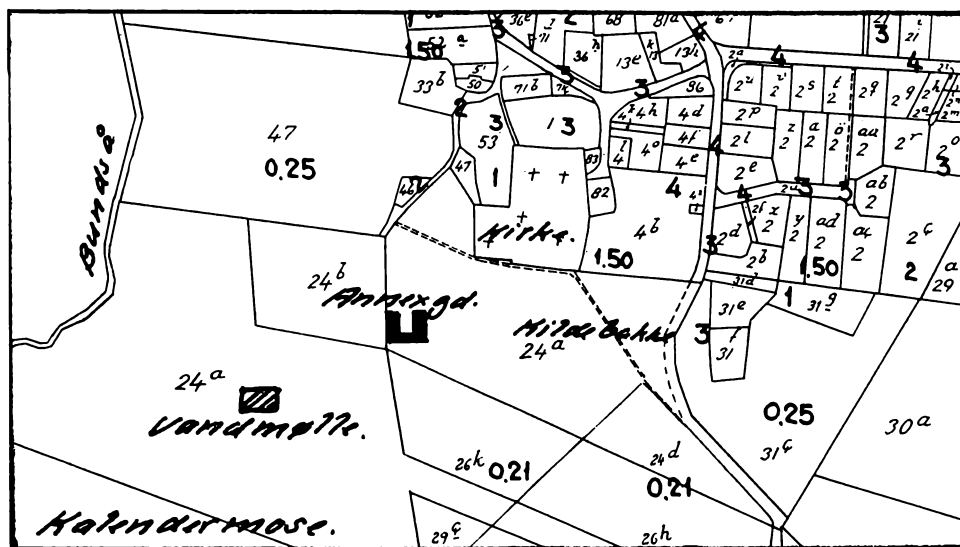
Grøften blev uddybet med 1 a 2 spadestik, og da man efter rørlægningen skulle tilfylde den, kom et par svære, tilspidsede egepæle til syne. Disse blev trukket op med traktor og viste sig at være ca. 1^{1/2} m lange.

Vi blev gjort opmærksom på disse stolper af gårdejeren og fik straks lov til at foretage en nærmere undersøgelse. Vi huskede, at vi for nogle år siden gravede en lignende stolpe frem oppe i marken tæt ved dette sted. En stolpe, som også har været et led i anlægget. Ligeledes huskede vi, at for over 10 år siden blotlagde vi ved en udgravning en lang, lige stenrække bestående af tre ved siden af hverandre anbragte sten, to store yderst og en mindre i midten. Dengang vidste vi ikke, hvad det var. Vi gættede først på oldtid; men da vi under gravningen pludselig fandt en fuldkantet munkesten i mønstret, forstod vi, at det måtte være middelalder. Rækken af sten var ca. 50 m lang og ca. 40–50 cm bred. De må have dannet en sti til møllen, lagt over et terræn, hvor f. eks. kildevæld har gjort færdslen vanskelig. Stien har gået over våd og pløret jord.

Vi begyndte at grave en søgegrøft gående syd–nord, og en anden vinkelret på den øst–vest.

Der kom hurtigt kulturspor, sort jord iblandet trækul, lerklininger med grenaftryk og potteskår. Vi fulgte bopladslaget ved at udvide grøfterne i en temmelig kantet og uordentlig udgravning, da den opgravede jord jo endnu lå ved grøfterne og hindrede en ordentlig fladegravning, og vi blev hurtigt klar over, at udstrækningen var stor, og at jorden måtte fjernes længere bort fra stedet pr. trillebør.

Der kom nu en del faste stolper frem af samme art som dem, der var taget op, og vi måtte nødvendigvis have en fast plan over gravefeltet, som indefra søgegrøftkrydset nu udvidedes i alle retninger.

Kortskitse, visende vandmøllens beliggenhed.

I løbet af efteråret var vi nået så langt, at vi kunne afgøre, at vi gravede i en vandmølle fra 1300-tallet. Vi daterede den især på grundlag af potteskårene. Et møllehus og et beboelseshus var det resultat, vi kunne komme til på grundlag af fundene. Gulvet i beboelseshuset har været lergulv, hvorimod gulvet i møllen har været plankegulv.

Nederst eller dybest nede ved vandløbet var der et lag af mosejord, som aftog op efter bakken. Pælene, som var placerede nederst, var tilspidsede og for en del gravet ned; men det sidste stykke har de været rammet ned til den faste lerbund, og de har stået urokkeligt fast. Opefter var de ikke tilspidsede og har således kun været jordgravede. Det var væsentlig stolper, der har båret stuehuset.

Ved afdækningen blev der på et bestemt sted i udgravningen fundet fem mønter, hvoraf den ene dog smuldrede bort i hænderne på udgraveren (mig selv). De øvrige kom ind på Nationalmuseet og blev bestemt som mønter fra borgerkrigstiden, slået i Roskilde under Kristoffer d. II (1320–32). Mønterne passede udmærket i tid med, hvad vi havde anslået keramikken til.

Magister Viggo Nielsen, Roskilde, besøgte os flere gange under udgravningen og satte professor Steensberg og Nationalmuseets mølleexpert ingeniør Anders Jespersen ind i sagen og lovede os, at disse sammen ville besøge os.

Søndag d. 20. december havde vi besøg af ingeniør Jespersen, der udtalte sig anerkendende om udgravningen og opmuntrede os til at fortsætte med søgegrøfter i øst og vest (bækkens forløb). Jespersen besøgte samtidig Østrup Holme, hvor vi har fundet et middelalderligt mølleanlæg med dæmning og fundamentsten til en skvatmølle. Kort før jul kunne vi opgøre resultatet af udgravningen til et bestemt antal stolper i tre rækker nord-syd, dele af kværnsten bl. a. en enkelt halv sten, munkesten, potteskår såvel rand, bug og bund, spigre af jern, knivsblad, bronzebe-

Tilspidset egekælle fra vandmøllen. Foto: Asger Hansen.

slag med ornament m. m. Det så ikke ud til, at munkestenene har været brugt til ildsted; de var ikke ildskørnede eller sodsværtede.

Vi havde ved udgravningen fulgt det princip at have en urørt fast jordvold stående under hele arbejdet, så vi bestandig havde jordprofilen for øje. Lige efter nytår indtrådte en frostperiode, som stoppede os i vort arbejde; men vinter følges af sommer, og da foråret begyndte, var vi atter i marken.

Da vi begyndte igen om foråret, var vi klar over, at vi ikke kunne nå at blive færdige til såtid, og at vi meget gerne ville have pladsen til rådighed sommeren igennem. Vi havde derfor aftalt, at vi ville tilbyde gårdejer Andersen en sum penge for afsavn af høsten på arealet den sommer, f. eks. 100 kr., som vi sammen ville skaffe.

Jeg luftede emnet en dag, da jeg spiste til middag på gården, noget som tit gik på; men jeg havde næppe fremsat tilbudet, før gårdejerens kone, Olga, kom ham i forkøbet ved at erklære: „Vi skal ingen penge have. Du skal bare lade Karl Nielsen grave, alt det han har lyst til“. Så mange var ordene, og vi kunne grave i fred hele sommeren midt i en bølgende mark med vårhvede.

I sommerens løb er mange fund kommet til, og af dem er det især træstykker, som vi har søgt at bevare ved at imprægnere dem med linolie. Det var brædtformede stykker på ca. 40 cm længde, fra 6 til 12 cm bredde, og tykkelsen, der ved imprægneringen er svundet meget ind, har vel været ca. 2 cm. Det ser ud til at være håndhuggede stave, og da der ialt fald har været over 20 af dem, og de alle er fundet i bunden på det oprindelige bækleje i grus og sand med ganske tynde lag af sort tørvejord, må vi gå ud fra, at her har møllehjulet haft sin plads og er gået til

grunde. Møllehjulet må vel efter dette have været ca. 50–60 cm bredt. Måske hvad man kalder en dansk alen.

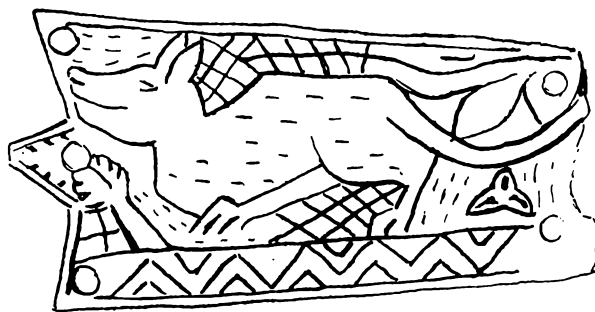
Grus og småsten i bunden af bækkejet er altid tegn på rindende vand, der vasker det fine sand og jord med sig. De tynde striber af tørvejord, der et par gange lå over det renvaskede grus, må skyldes enten et voldsomt skybrud, der har vasket en mængde dynd med sig helt oppe fra Kildebakken og moserne, bækken har gået igenem, eller et voldsomt tøbrud om foråret.

Der blev yderligere fundet flere mønter, ialt ca. 70 stykker. Der mangler endnu 35–40 mønter at aflevere, og vi kunne jo endelig finde endnu et par stykker ved den sidste afpyntning af området, som skal finde sted i sommeren 1961. De sidste mønter er ikke afleverede, fordi vi gerne vil have taget nogle fotografier af dem og ligeledes lægge nogle stykker til skue ved Historisk Forenings generalforsamling i februar 1961.

Undersøgelsesliste over 29 mønter fra Nationalmuseet gav samme billede, som de første fire: Kristoffer d. II's tid.

Keramiken i fundet er særdeles velbevaret og meget karakteristisk i udførelse og ornamentik.

Jerntingene, blandt andet segl, hestesko og spigre, er medtagne af rust og elendigt bevaret; en dolk med skaft har vi forsøgt at konservere, men uden held. Fire synåle er velbevarede og en del af et stort spænde ligeledes, og vi har grund til at være tilfredse med fundene.

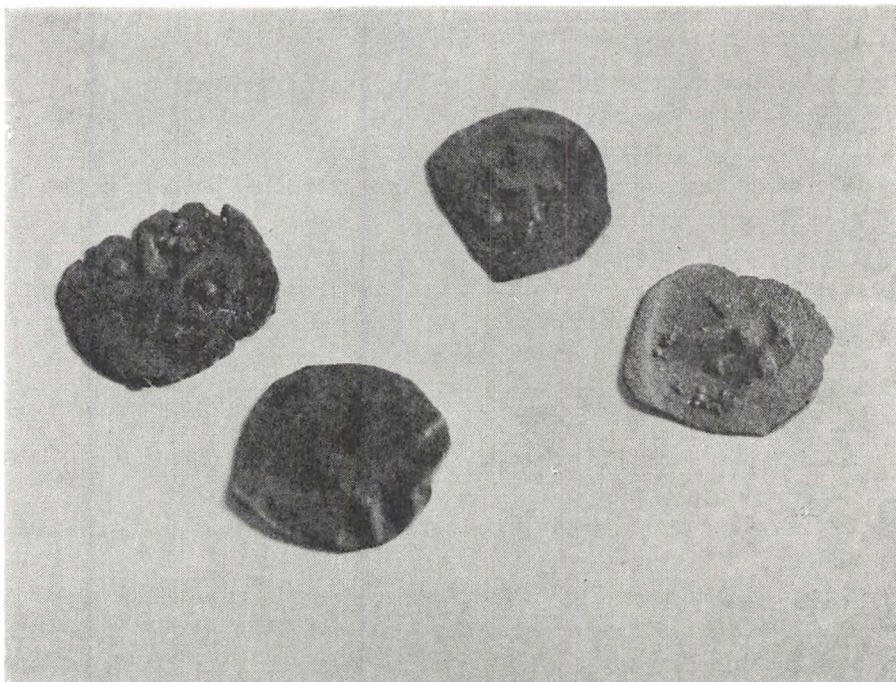
Broncebeslag med ornament, muligvis drage. Fra 1300-tallet.

Tegnet af Betty Jørgensen.

Et beslag, måske til et spænde, var dekoreret med et dyr, som ligner en lindorm eller drage. Desuden findes en triskele på det, et symbol på den treenige gud eller det evige kredsløb, måske et værn mod dragen, som har spillet en væsentlig rolle i middelalderens overtro.

Nogle fundne lubber af jern kan være fra jernholdigt tørvejord, som har afgivet jern til en slagge, når tørven er brændt på ildstedet.

En støbeform, eller del af støbeform, er mærkelig ved sin blomsterdekoration; vi ved faktisk ikke, hvad formål det stykke har haft.

Mønter, fra Kristoffer II's tid, fundet ved møllen.

Det må også bemærkes, at der under udgravningen er gjort andre iagttagelser end de hidtil nævnte. For eksempel: Mønterne blev fundet overalt, på husets lergulv og i møllerenden; men flest blev der fundet i et lag løst, sort jord i den vestre side af anlægget og ikke i samme niveau. Det kan forklares således: Beboelsen har været i den nordøstre fløj, og gennem et køkken (jordildsted) er man kommet ind i møllehuset, hvor gulvet har været af absolut ikke tætsluttende planker. Ved betalingen for mel eller korngruttearbejde er mønter gået tabt gennem sprækkerne til jorden under møllen. Hvorfor ellers så mange i netop det terræn?

Ved siden af bækkejet kort før stedet, hvor møllehjulet havde været, lå en anelig balk af æltet ler, som endnu var så fint, at vi kunne forme og modellere af det. Det var tydeligt, at det i sin tid var hentet andet steds fra og ført til stedet. Vi havde da det held, at en vandmøllers søn, maskinmester Skov, Sønder sø, kunne fortælle os, at en sådan lerbalk fandtes også ved hans fars vandmølle i Jylland. Det blev brugt til at stoppe utætheder omkring tragten af træ, som førte vandet til møllehjulet.

Vi fandt aksellejsten, som vi kunne se, havde været til en tap af jern, og een, som havde båret en aksel af træ.

Møllestenene, hvoraf der må have været tre, var alle ituslåede, og for en del i mange småstykker. De er af glimmersten med større eller mindre indhold af granat. De røde granatkorn er dem, der har findelt kornet, da selve glimmerstenen er blød. Stenen er geologisk undersøgt, uden at man dog kan afgøre, om det er en del af vandreblok fra Sverige – Norge, eller om den er indført fra f. eks. Tyskland. Erklæ-

Krukke, fundet ved vandmøllen. Foto: Dahl-Christensen.

ringen vedlægges mappe for beretningen og ligeledes Den kongelige Møntsamlings dateringsliste over mønter samt tegninger, billeder m. m.

Ingeniør Anders Jespersen lånte os en bog med tegninger af møller og viste os, at vor mølle lignede Vang vandmølle på Bornholm. Den lå på et lignende terræn og var på stolper over møllebækken og med et smalt vandhjul.

Det er givet, at møllen kun har haft en kort eksistens; det tyder både mønter og keramik på, og den er gået voldeligt til grunde. Møllestenene lå ituslået på steder, hvor de ikke skulle være, selv om møllen skulle være væltet i storm, eller hvis den var gået under af ælde eller af ildsvåde. Arbejdet med ødelæggelsen var grundigt gjort, selv aksellejstenene lå langt fra hinanden på steder, hvor de intet havde at gøre.

Ganske vist fortalte gårdejer Andersen, at han i Chr. Mathiassens tid (den forrige ejer) havde været med til at fjerne store sten fra siden af bæklejet og ganske givet ud for vores udgravning, men det kan ikke forklare, hvorfor disse akselstene skulle ligge, hvor vi fandt dem, overdækket af i alt fald 40–50 cm jord. Ved kanten af møllerenden var en hel del ca. 80 cm lange egepløkke slået ned; de har haft til opgave at holde på jordsmonnet under møllehuset. Der var en snes stykker af dem, og risfaskiner har holdt jorden væk fra strømmen. Der har da sandsynligvis været stensætning på den modsatte side (de sten, som Chr. Mathiassen og Viggo Andersen i sin tid tog bort).

En sidste undersøgelse af området fandt sted d. 9. april 1961, og det konstateredes da ved gravning af en række søgegrøfter, at kulturlaget kun strakte sig nogle få meter længere ud end vore gravninger med undtagelse af vandløbets omgivelser mod øst. Det kunne her se ud til, at bæklejet udvidedes, og der var lyst, renvasket sand med rullesten under et lag kulturjord; sikkert en aflejring i den gamle mølledam. Da der ikke fandtes potteskår eller andet, holdt vi inde med videre arbejde på stedet.

Ved arbejdet havde vi periferisk hjælp fra mange sider; men nævnes skal kun den faste stab, som søndag efter søndag trofast mødte op: fru Mortensen, Bagsværd, hr. og fru Andersen, Vindekilde, Torkild Jørgensen og frue, Syvstjernen, Ib og Jytte Toldbod, Herlev, Dahl-Christensen, Herlev, hr. og fru Graaskov, Bagsværd.

Dahl-Christensen udførte tegne- og opmålingsarbejdet samt tog en del fotografier. Fru Mortensen har taget billeder. Fru Jørgensen har tegnet fundne genstande. Ingeniør Bølling, Syvstjernen, har taget mange fotografier og lavet en del lysbilleder; det samme har Andersen, Vindekilde, gjort.

Det var dårlige tider, da møllen stod i Kirke Værløse. Skattebyrden var større, end mange kunne bære; vi ved, at i 1312 lod Erik Menved mange bønder hænge ved København.

Vor møller i Værløse har kun boet på stedet i kort tid, og under de fuldkommen lovløse forhold på det tidspunkt, er han måske dræbt ved sin mølles ødelæggelse.

Man må formode, at det ikke er en munk fra Knardrup, der har passet møllen. Kander, krukker og synåle kunne tyde på, at der også har boet en kvinde i huset.

Det kunne være fristende at undersøge tiden omkring 1300-tallet historisk og prøve ad den vej at få et fingerpeg.

I året 1282 måtte Erik Klipping underskrive en streng håndfæstning; et dokument, der gav adel og gejstlighed al magt, og allerede 1286 blev han myrdet i Finderup lade. Hans efterfølger var sønnen Erik Menved, som, hvad naturligt var, søgte at hævne sin faders mord og derved kom i strid med ærkebispens Jens Grand, der fængsledes, men satte kongen i band og riget i interdikt. Hansestæderne bliver en stor magtfaktor i Danmarks tyske provinser, og kamp med dem og de fredløse samt et pragthof og hærfløthed udmarvede riget økonomisk, og da Kristoffer d. II blev konge efter Erik Menveds død 1319, var allerede dele af riget sat i pant for lån hos tyske fyrster.

Kristoffer, som måtte underskrive en endnu strengere håndfæstning end sine forgængere, kom yderligere i gæld, blandt andet var hele Nørrejylland pantsat til Grev Gert af Holsten, og denne havde taget bopæl på Randers slot.

Danmark var uden konge efter Kristoffers død 1332, og først da Niels Ebbesen havde dræbt grev Gert 1340, kunne en konge påny udråbes i Danmark.

Den holstenske greve, Johan den Milde, ejede Sjælland og Skaane som pant for lånte penge. Uro blussede op alle vegne, og oprør og overfald hørte til dagens begivenheder. Den svenske konge Magnus Smek erobrede Skaane og overtog magten.

1326 udjog Barnum Eriksen til Skarsholm munkene på Knardrup kloster, som Kristoffer d. II havde givet privilegier og en del gods. Knardrupgård havde været

ejet af Hvideslægten, som de fredløse var rundet af. Dette overfald er sikkert sket i stor vildskab, og alt, hvad de ikke selv skulle bruge, er ødelagt. Efter Erik Barnums død tog enken og ridder Ingvar Hjort Knardrup; men det siges, at Ingvar Hjort og Knud Porse plyndrede klostret, og først under Valdemar Atterdag 1343, da der igen var ordnede forhold i landet, kunne nye cisterciensermunke fra Sorø kloster atter tage deres kloster i besiddelse; men først i 1404 blev det stadfæstet af paven.

En sjællandsk klerk har på Valdemar Atterdags tid skrevet i „Sjællandske Aarbog“ bl. a.:

År 1343. Såvel Danske som Tyske røver kvæg på Sjælland og lemlæster mange bønder. Byen Køge afbrændes, og mange landsbyer hærages. Fremdeles sejrede Tyskerne over de Danske ved Fladsåmølle, hvor Bo Falk og flere andre blev fangne. Endvidere slog Kongen sig ned med sine folk i Ringsted 27. decbr., og den 31. decbr. brød han op derfra og drog ad Slagelse til, hvorfra han stævnede mod Korsør borg; men narret af et bud vendte han tilbage til Lyngø. Samme dag blev bisp Svend af Århus og Jakob Paulsøn, dekan i Roskilde, fangne på vej tilbage til Roskilde. De føres til Padeborg (nuværende Sparresholm), hvorpå landet lyses i interdikt.

År 1344. Der sluttes våbenhvile mellem Danske og Tyske – – –

År 1345. – – – Holstenerne stak ild på flere landsbyer på Sjælland.

År 1348. Kong Valdemar fik de sidste borge på Sjælland – – -. Pesten hærger hele landet.

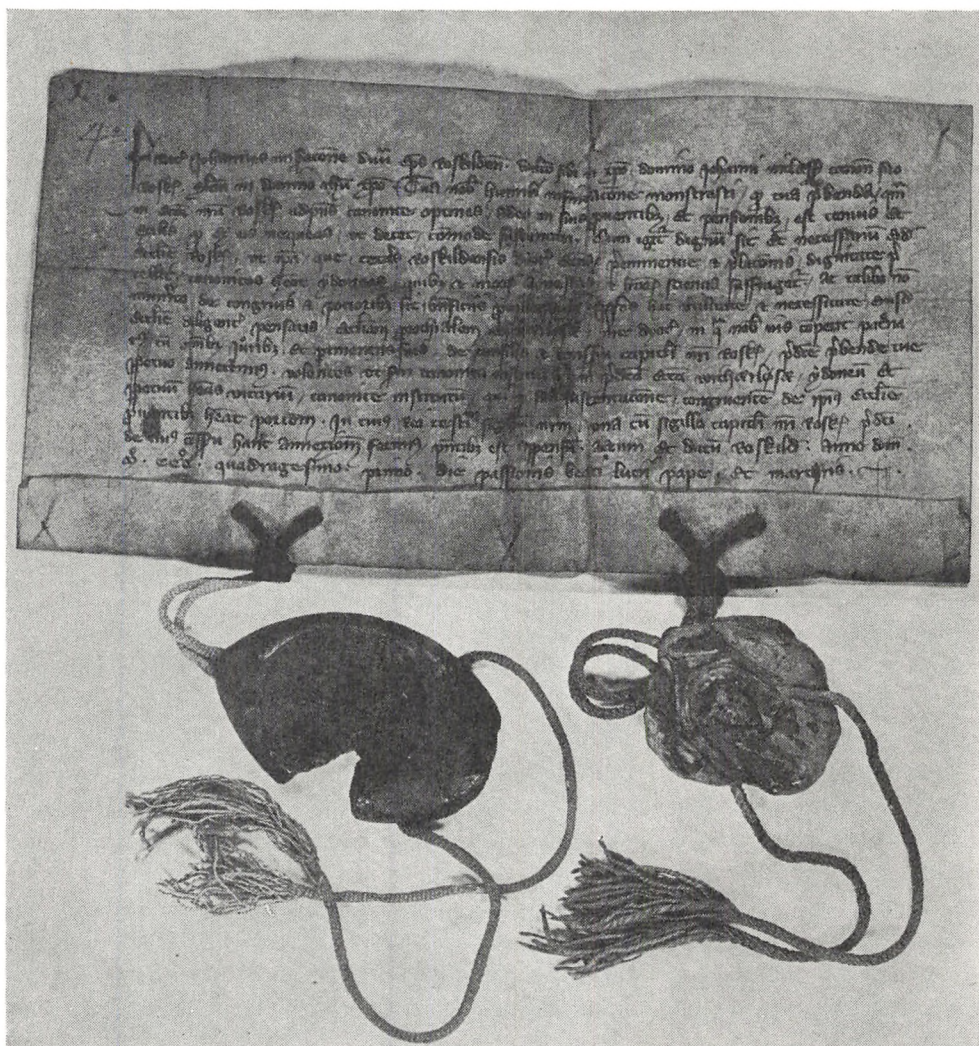
År 1354. St. Hans dag holdtes danehof i Nyborg, hvor Kongen foreskrev, „at hele Danmarks rige frit skal nyde og have de love og friheder, der er givet af hr. Kong Valdemar (Sejr) og andre højlovlige konger, som har været før os. Fremdeles at alle gode sædvaner, som har været fra Arilds tid, skal blive ved magt.“

– – – Ligeledes skal den, der med urette har mistet heste, øksne, stodhorse eller andre ting, forfølge sin ret – – -. Ligeledes hvis nogen finder sine huse voldeligt fjernede.

År 1355. – – – 28. okt. møde på Vrangstrup, hvor Kongen forhandlede med sine mænd om mønten. Han pålagde da også en skat, nemlig at man efter kvægtienden skulle betale 6 groter af hvert gavngørende hoved til to terminer. Han tilføjede også dette, at alle fæstebønder, hvem de end hørte til, skulle yde kongen 14 dages arbejde om vinteren og sommeren på egen bekostning; men af Kongens egne fæstere ligesom af kirkens og munkenes krævedes der arbejde uden grænse, så næppe fik de trætte lov til at hvile sig – – –.

År 1356. – – – Fremdeles lagde Kongen biskopper, abbeder og herremænd landets ærinde og tarv på sinde, men mest de møller, han havde bygget, og deres løb og flod; han ville ikke, at åerne skulle løbe i stranden uden først at have gjort landsgavn – – -. Fremdeles kom der ny mønt – kobbermønt efter sølvmønt – den slettere efter den bedre – – –.

Ældste dokument med navnet Værløse

Roskilde. 1341. 4. Marts.

Biskop Jens af Roskilde henlægger kirken i Værløse til roskildekannikken Jens Nielsens præbende.

A: Univ. Bibliotek. AM. LVII. 1 perg. 21,5 × 10,5 (plica 2).

1: Biskop Jens' segl af brunt voks i grøn silkesnor, DGS, 158.

2: Roskilde kapitels segl af lysebrunt voks i brun silkesnor, DGS. 192. På bagsiden Annexio ecclesie Witherlæsæ ad quandam præbendam.

Tryk: Rep nr. 1911 (i udtog).

Frater Iohannes miseracione diuina episcopus Roskildensis. dilecto sibi in Christo / domino Iohanni Niclæssun canonico suo Roskildensi. salutem in domino Ihesu Christo.

Tua nobis humili insinuacione monstrasti / quod tua præbenda / quam in ecclesia nostra Roskildensi adpresens canonicè optines / adeo in suis prouentibus / et pensionibus / est tenuis et exilis / quod ex eis nequeas / ut decet / commode sustentari. Cum igitur dignum sit et necessarium eidem ecclesie Roskildensi / ut ipsa / que / ceteras Roskildensis dyocesis ecclesias / preeminencie et prelacionis / dignitate precellit / canonicos habeat ydoneos / quibus / et morum honestas / et litterarum sciensia suffragetur / ac talibus non immerito / de congruis et pocioribus / sit / beneficiis prouidendum. nos hac utilitate et necessitate eiusdem ecclesie diligenter pensatis / ecclesiam parrochiale Witherlæsæ / nostre dyocesis / in qua nobis ius competit patronatus / cum omnibus iuribus / et pertinenciis suis / de concilio et consensu capituli nostri Roskildensis predictæ præbende tue perpetuo annectimus. uolentes ut secundum canonica instituta / in predicta ecclesia Witherlæsæ / ydoneum et perpetuum habeas uicarium / canonicè institutum / qui pro sua sustentacione / congruentum de ipsius ecclesie prouentibus habeat porcionem. In cuius rei testimonium sigillum nostrum, una cum sigillo capituli nostri Roskildensis predicti. de cuius consensu hanc annexionem fecimus / presentibus est appensum. Actum et datum Roskildis. anno domini. m^o. ccc^o. quadragesimo. primo. die passionis beati Lucii pape et martyris.

Herefter på Dansk:

Broder Jens, af Guds barmhjertighed biskop i Roskilde, til sin elskede kannik i Kristus herr Jens Nielsen i Roskilde hilsen med den Herre Jesus Kristus.

Du har i din ydmyge ansøgning påvist over for os, at den præbende, som Du for tiden sidder inde med på kanonisk vis ved vor kirke i Roskilde, i den grad er ussel og fattig med hensyn til sine indtægter og afgifter, at Du ikke kan have et sømmeligt underhold af dem. Da det imidlertid er rimeligt og nødvendigt for samme Roskilde kirke, som overgår de øvrige kirker i Roskilde stift ved sin fornemheds og rangs værdighed, at den har velegnede kanniker, der udmærker sig både ved sædernes renhed og kyndighed i videnskaben, og da det er med god grund, at der tildeles sådanne kanniker

passende og bedst mulige kirkelige embeder, henlægger vi efter omhyggeligt at have overvejet samme kirkes tarv og nytte med råd og samtykke af vort kapitel i Roskilde sognekirken i Værløse i vort stift, til hvilken patronatsretten tilkommer os, med alle dens rettigheder og tilliggender til Din fornævnte præbende til evig tid, idet vi erklærer som vor vilje, at Du ifølge de kanoniske regler skal holde en egnet evig vikar indsat på kanonisk vis ved fornævnte kirke i Værløse, som til sit underhold skal have en passende del af kirkens indtægter. Til vidnesbyrd herom er vort segl tillige med vort fornævnte Roskildekapitels segl, med hvis samtykke vi har foretaget denne henlæggelse, hængt under dette brev.

Forhandlet og givet i Roskilde i det Herrens år 1341 på paven og martyren St. Lucius' dag.

Værløse Kirkes ældste Regnskab

Ved Troels Dahlerup.

Som saa mange andre Kirker paa Egnen mellem Roskilde og København blev Værløse Kirke i Middelalderen lagt ind under en gejstlig Institutions Tilsyn, idet den 1341 annekteredes det Kanonikat i Roskilde Domkapitel, der fik Navnet „Værløse Præbende“.*) Da efter Reformationen Universitetet skulde genrejses og sikres et forsvarligt økonomisk Grundlag, anvendtes netop meget Kapitelsgods til dette Brug, og 1571 bestemtes det, at næstældste teologiske Professor altid skulde nyde Værløse Præbende, dvs. at denne foruden at faa Indtægten af forskelligt dertil henlagt Bøndergods skulde være en Slags Overkirkevæрге (procurator), hvorfor det senere blev ham tilladt at modtage et Pund (dvs. 4 Tønder) Byg som Løn derfor, samt hvad han kunde faa ud af Kirketienden ud over den eengang fastsatte Fæsteafgift til Kirken.

1732 fik Universitetet ny Fundats, og i dens § 83 bestemtes det, at Revisionen af Universitetskirkenes Regnskaber fremtidigt skulde ske ved Quæstor og to Professorer. Antagelig i Forbindelse hermed anskaffedes nye Regnskabsbøger (se sidste Udgiftspost i 1733/34), og medens andre Universitetskirker har Regnskaber helt tilbage til 16. Aarhundrede, begynder Værløse Kirke først med denne nyanskaffede Protokol (at der har existeret ældre Regnskaber er givet; mon saadanne er gaaet tabt ved Københavns Brand 1728?).

Dette ældste bevarede Regnskab er indført i et langt smalt Bind (ca. 32×10 cm) og begynder med en Fortegnelse over Kirkens Inventar, Altersølv, Messeklæder, Bøger etc. (jfr. Danmarks Kirker: Københavns Amt I S. 637 f.), hvorefter den første (og mindre) Halvdel optages af Regnskaberne fra 1732 til 1846, fra hvilken Tid man antagelig har anlagt en ny Protokol, idet den sidste og største Del af Bindet er ubenyttet. Paa Grund af Kirkens Tilhørsforhold befinder Regnskabet sig i Universitetets Arkiv i Rigsarkivet og ikke, som Kirkeregnskaber i Almindelighed, paa Landsarkivet. Nedenfor er som en Prøve paa Indholdet in extenso gengivet de to første Regnskabsaar med Noter og Kommentarer:

I N J
Wærløse kirkes regnskab fra anno
1732 d. 1 maji til d. 1 maji 1733.

Wærløse kirkes regnskab fra
1. maji anno 1733 til 1. maji anno 1734

Indtægt:	
Forige aars beholdning	67 rd. 3 mk. 8 β
Rug 4 pd. (1)	18 - 3 - 8 -
Byg 4 pd.	20 -
Tavlepenge (2) fer. I pentec.	1 - - 2 -
fer. II	13 -
fer. I nativ.	1 - 6 -
fer. II	14 -
fer. I pasch.	5 - 8 -
fer. II	1 -
Liigpenge	-
Kirkeskat af huusmænds stolestade (3)	-
Af jorden, som degnen haver i brug (4)	6 -
<u>Summa</u>	<u>115 rd. 3 mk. 11 β</u>

Udgift:	
Et par voxlius	5 rd. 1 mk. 8 β
Visitatspenge	1 -
Til kirken i London (5)	2 - 5 -
Til urmageren (6)	1 - 2 -
For kirkens urverk at optrække (7)	4 -
For olie til seyerverket	2 -
For smørelse til klokkerne	4 -
For alterklæderne at holde reene	1 -
For kalk og disk, lysestagene og fadet til daaben at holde reene	1 -
For may at sætte i kirken (8)	1 -
Til viin og brød	10 -
Cathedraticum (9)	1 - 4 - 4 -
Studiiskat (10)	1 - 15 -
Rectori, secretario et pedelli (11)	1 - 4 - 8 -
<u>Summa</u>	<u>28 rd. 5 mk. 8 β</u>

Lignet indtægten mod udgifften bliver beholdningen hos procuratoren templi 86 rd. 4 mk. 3 β.
M. Wøldike (12).

Anno 1734 d. 2. sept. er dette regnskab paa Kiøbenhafns consistorio bleven forhørt, efterregnet og samtøkt. Test.

J. F. Rasmus (13)
p. t. notar. consistor.

Indtægt:	
Forige aars beholdning	86 rd. 4 mk. 13 β
Tiende rug 4 pd. á	4 rd. 4 mk. 11 β
byg 4 pd. á	5 rd. 3 mk. 8 β
Taulepenge fer. I pentec.	5 - 3 -
fer. II	1 -
fer. I nat.	5 - 11 -
fer. II	12 -
fer. I pasch.	1 - 2 -
fer. II	14 -
Liigpenge (14): Lars Pedersens hustrue	2 -
Iver Møller	3 -
Peder Jørgensen	3 -
Anders Smeds hustrue	2 -
Kirkeskat	-
Af jorden, som degnen haver i brug	6 rd.
<u>Summa</u>	<u>139 rd. - mk. 9 β</u>

Udgift:	
Et par voxlius	5 rd. 1 mk. 8 β
Cathedraticum til univ.	1 - 1 - 8 -
Brandhielp til Ølsemagle præstegaard (15)	1 - 15 -
til Jyderup prgrd. opgelt	1 - 15 - 12 -
Subsidium til den lutherske kirke til London	2 - 5 -
Visitatspenge	1 -
For kirkens seyerverk at optrække	4 -
For olie til seyerverket	2 -
For smørelse til klokken	4 -
For alterklæderne at holde reene	1 -
For kalk og disk, lysestager og fadet til daaben at holde reene	1 -
For may til kirken	1 -
Til viin og brød	10 -
Studiiskatten	1 - 15 -
Reparation: Muuarbeide og materi- alier	22 -
Smedearbeide	2 - 5 - 2 -

Snedkerarbejde og materialier	62	-		
Vognleye	10	-		
Rectori, secretario et pedellis	1	-	4	- 8 -
For ny regnskabsbøger	1	-	4	-
	Summa	128	rd. -	4ß (16)

Lignet og lagt jndtægten imod udgifften bliver beholdningen hos procuratorem templi
11 rd. og 5 ß.
M. Wøldike.

Anno 1734 d. 1. decembr. er dette Wærløse kirkes regnskab fra 1. may 1733 til 1. may 1734 paa Kiøbenhafns consistorio bleven forhørt og ved efterregning befundet, at beholdningen bliver 10 rd. 5 mk. 10 ß, som saaledis er samtykt (16).

Testor
J. F. Ramus
p. t.
notar. consistorij.

NOTER:

*) Det originale Annektionsdokument er gengivet her S. 26.

1) 1604 angives Kirkens Tiende at være 4 Pund (dvs. 13½ Tønde) Rug og 5 Pund (dvs. 20 Tønder) Byg, det manglende Pund Byg er som ovennævnt utvivlsomt tilfaldet den Professor, der var *Procurator* for Kirken. De angivne Priser, der er fælles for Universitetskirkerne, ligger naturligvis nær Kapitelstakten, dog med mindre Afgivelser.

2) Lige som Præst og Degn paa bestemte Tider af Aaret modtog Offer, fik ogsaa selve Kirken Del i Sognefolkenes Gavnildhed, idet Indsamlingerne paa de store Højtider, Pinse (pentecoste), Jul (nativitas Christi) og Paaske (pasce), fra gammel Tid tilfaldt Kirkekassen.

3) Det ser ud til, at man ved Reformerne 1732 tilstræbte mere ensartet Regnskabsopstilling for samtlige Universitetskirker, hvorfor ogsaa denne Post opføres, skønt det øjensynligt ikke lykkedes at faa Husmændene i Wærløse til at betale (jfr. Selsø Kirkes Regnskab 1737/38, hvor den lokale Godsejer protesterede imod Indførelsen af denne nye Afgift).

4) Hvis Sognet ikke havde særskilt Degnejord, var det Sædvane, at Degnen havde Førstetret til at fæste Kirkens Jord. Saaledes havde Wærløsedegnen allerede 1567 Kirkejorden, og det uden Afgift, mod til Gengæld at holde Kirken med Vin og Brød (Svend Gissel: Sjællands Stifts Landebog S. 13).

5) Da den 1696 indviede dansk-norske Kirke i London konstant var i økonomiske Vanskeligheder, modtog den hyppigt Understøttelse her hjemmefra, og i Tiden 1713-1817 oppebar den af alle danske Kirker et fast paalignet Bidrag (gennemsnitlig 2 mk. pr. Kirke).

6) Som det vil ses af det følgende, fik Urmaeren det næste Aar ikke sine Penge inden Regnskabsafslutningen, hvorfor han 1735/36 modtog det dobbelte Beløb.

7) Af de senere mere udførlige Regnskaber fremgaar, at denne og de følgende seks Poster udbetales til Degnen. Den Slags Honorarer udgjorde ofte Degnenes vigtigste Indtægter (jfr. Troels Dahlerup: Degnen i Middelalderen, Kirkehistoriske Samlinger 7. Rk. III S. 518 f.).

8) Langt op i 18. Aarhundrede fejredes Foraarets Komme med at »udmaje« Kirken, dvs. pynte den med nyudsprungne Grene (jfr. Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden VI S. 69, 3. Udg.). Skikken var dog paa Retur, og i Regnskabet for 1741/42 anføres, at man nøjedes med at strø grønne Urter, vel for at forbedre den indelukkede Luft.

9) Cathedricum er en af de ældste Afgifter indenfor den kristne Kirke; oprindeligt medbragtes den af Præsten paa Stiftssynoden og overgaves der Bispen som et Tegn paa, at Sognekirken var denne underordnet. Indtil nyeste Tid indsamledes Cathedricum herhjemme af Provsterne, som afleverede den paa Landemodet (Troels Dahlerup i Kirkehistoriske Samlinger 7. Rk. III S. 3 f.).

Ved Forordning af 18/3 1732 bestemtes det, at Universitetets Kirker skulde yde dette lige saa meget, som Præsterne gav i Cathedricum til Bispen.

10) Studieskatten gaar utvivlsomt tilbage til den gamle 1514 indførte Afgift af alle Landets Kirker til Hjælp for det nyoprettede Universitet. Efter Reformationen genoplivedes Afgiften under Navnet Studieskat (Troels Dahlerup anf. afhandl.).

11) 1699 fastslog Konsistorium, at Værløse m. fl. Kirker ved Regnskabsrevisionen skulde give Rector, Universitetssekretæren (dvs. Notaren) og Pedellerne det samme, som de andre Universitetskirker plejede.

12) Marcus Wøldike (1699–1750) blev 1731 Professor i Theologi.

13) Joachim Frederik Ramus (ca. 1685–1769) blev 1722 Professor i Matematik.

14) Ligpengefortegnelserne er et ofte oversat, men særdeles vigtigt Supplement til defekte Kirkebøgers Døds- og Begravelseslister.

15) Ikke blot Kirken i London, men ogsaa

andre nødstedte gejstlige Institutioner stillede Krav til de mere formuende Kirkers Kasse; i de følgende Aars Regnskaber optræder saaledes baade Ribe og Maribo Kirker, der modtog Bidrag til nødvendige Reparationer, og ikke mindst for brandlidte Præster havde denne Gejstlighedens indbyrdes Hjælp stor Betydning i Mangel af et ordnet Brandforsikringsvæsen.

Jyderup Præstegaard brændte 16/2 1733, Ølsemagle 2–3/9 1732 (S. Nygård: Danmarks Kirkebøger S. 26 og 61).

16) Trods Rettelserne stemmer Tallene stadig ikke.

Sjællands Stifts Landebog af 1567.

Udg. af udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie, ved Svend Gissel. 1956.

Landebogen af 1567 er en fortegnelse over kirkernes, præsternes og degnenes jordbesiddelser i Sjællands stift.

„En bog som indeholder huiss gaarde, pengesshuse, øde iorder, sckoffue och anden wiss rentte som ligger till kierckerne, prestegaardene och deignegaardene wdj Sie-landtz stigtt, effter som erligh och welbiurdigh mandt Biørn Anderssen till Steenholtt, høffuedtzmandt paa Købinghaffns Slott och kong: may: befallningsmandt offuer Sie-landtz stigtt, haffuer ladett coligere och sammendrage anno 1567 wed Michell Perssen, som dend tid war stigtschriffuer.

(Holger Parsberg).

Ølstykke Herridtt.

(16v) Werløse Magle Kircke

Haffuer 33 decimantes,¹ 1 mølle (a. 12 garseder) Juspatronatus haffuer capithell y Roskilde. Haffuer hun ett smedie huess nordenn for kircken, som Jenns Smid iboer, skylder aarligen 4 mrc. pendinge.² Enn iord paa Verløselillde marck, y saaes 1 pund byg. Enn anndenn paa for:ne Verløse Lillde marck, y saaes 15 sk:r kornn. Haffuer deygennenn baade iorderne, for hann holdder kirckenn frij medtt viin oc forudenn festhning.

(17r) Prestegaarden. Ther thil kand saais vdj alle vonngene aarligen 4 pund rug, 3 pund byg, 6 tt:r a:e,³ enng 12 less. Haffuer hann dtt eth penndings huess, skylder aarligen 3 mk. penndinge. Haffuer hann ett liidett fiske vandd (a. kaldis Lilde Søe) Ennd haffuer hann y Verløse Kirckeskouff frij illebrandd oc gersell⁴ (a. Giffuer hann aarliig till pens till Roskilde cappittell 4 pd. kornn, 6 lam, 6 giess)

. Deygnesthauffnenn ibidem⁵ er inngenn iord thill (a. Degnenn boer weth kierckenn; hanns rente er aarliigh 85 trauffue kornn)

a. er tilføjelser, der er gjort i landebogens skrift. 1 tiendeydere. 2 penninge = penge. 3 a:e = aure = havre. 4 gærdsel = materiale (stave og ris, også spec. om ris) til risgærde. 5 samme sted.

I året 1961 har foreningen haft følgende tilgang af nye medlemmer:

(Postadr.: pr. B = pr. Ballerup, pr. H = pr. Hareskovby og pr. V = pr. Værløse).

- Andersen, Bodil Seierøe, frk., Poppelalle 28, pr. H.
- Andersen, Kjeld, overpolitibetj., Vikkevangen 12, Kbh. Brh.
- Bech, E. A., prøvemester, Mosevej 7 B, pr. V.
- Beekhuysen, Bertus, Ll. Værløsevej 20, 1. pr. V.
- Brix, M., politiassistent, Lundehusvej 19, Kbh. Ø.
- Dahl-Christensen, B., litograf, Kobbervej 18, Herlev.
- Engelhard, Per, lærer, Hareskovhvidevej 8, 3., pr. V.
- Frederiksberg kommunebibliotek, Solbjergvej 21-25, Kbh. F.
- Farum kommunebibliotek, Farum.
- Hansen, Asger, civiling. Hjortestien 14, Søborg.
- Hansen, Ingeborg Lund, fru, Gl. Aavej 2, pr. H.
- Hededam, Mogens, Fiskebækvej 10, pr. V.
- Herløw, Aage, arkitekt M.A.A., Vesterbrogade 202 A, Kbh. V.
- Johansen, Ernst, ingeniør, Aasevej 6, pr. V.
- Kjeldsen, J. E., lærer, Kr. Værløsevej 58, 2., tv., pr. V.
- Larsen, Tove Verner, Pilegårdsvej 4, Herlev.
- Larsen, Jens, snedker, Hovedgaden 28, Farum.
- Lund, Chr., fhv. postbud, Gl. Hareskovvej 293, pr. H.
- Ncerdal, Børge, assistent, Kr. Værløsevej 53, pr. V.
- Nielsen, Ole Rye, Kildebakkegårdsalle 46 B, Søborg.
- Nielsen, Hans Ove, arb.mand, Torvet, Ølsted.
- Nielsen, Birthe, fru, Højeloftsvej 36, pr. V.
- Nielsen, Hans, fhv. gartner, Ll. Værløsevej 48, pr. V.
- Nutzhorn, Hans-Jørgen, komm.ass., Vesterbo 105, pr. V.
- Olsen, Olivia, frk., Hjørlunde overdrev, Slangerup.
- Olsen, H. Chr., handelslærling, Hjørlunde overdrev, Slangerup.
- Petersen, Frederik, Håbet, Kr. Værløse, pr. V.
- Piø, Iørn, mag. art., Kongshvidevej 28, Lyngby.
- Rasmussen, Marianne, frk., Søborg Hovedgade 110, 2., Søborg.
- Rasmussen, Monna, lærerinde, Værket ved Søndersø, pr. B.
- Simonsen, Tove, overlærer, Krogshøjvej 20, Bagsværd.
- Sparresø, John, civiling., Højlundshusene 19, pr. V.
- Toldbod, Ib, kriminalbetjent, Hovedgaden 70 A, Herlev.

KROHN
1871